

Atso Andersén

Rahanpesun estäminen

Alma Talent
Helsinki 2020

Tilaa Rahanpesun estäminen -kirja Alma Talent Shopista:
shop.almatalent.fi

Copyright 2020 Alma Talent Oy ja Atso Andersén

978-952-14-4048-9

978-952-14-4049-6 (verkkokirja)

Kansi: Sirpa Puntti

Taitto: NotePad

Balto Print, Liettua 2020

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almatalent.fi

Sisällys

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen.....	9
1 Esipuhe	11
2 Johdanto.....	13
3 Rahanpesun tyypillinen rakenne.....	17
3.1 Rahanpesun vaiheet.....	21
3.1.1 Hawala- ja Hundi -rahoitus.....	24
3.2 Rahanpesu ja teknologia.....	25
4 Rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen on iso ilmiö ...	29
4.1 Rahanpesua maailmalla.....	31
4.2 Rahanpesua Suomessa.....	34
4.3 ”Likainen raha ja puhdas raha”	37
4.4 Rahanpesu haittaa yhteiskunnan toimintaa.....	39
5 Asiakkaiden rooli rahanpesun estämisessä.....	41
5.1 Yksityisasiakkaan rahanpesuun liittyvät toimet.....	46
5.2 Yritysten ja yhteisöjen rahanpesuun liittyvät toimet.....	47
6 Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen: toimijat.....	49

7	Toimintamalli rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi valvontavastuussa oleville tahoille.....	57
7.1	Asiakassuhteen aloitusvaiheessa.....	59
7.2	Prosessi asiakaspalvelussa: riskin havainnointi.....	61
8	Riskiarvio.....	63
8.1	Valvojakohtainen riskiarvio.....	64
8.2	Ilmoitusvelvollisen riskiarvio.....	65
8.3	Riskityypit.....	68
9	Asiakkaan tunteminen ja riskiperusteinen arviointi.....	71
9.1	Asiakkaan tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen.....	76
9.2	Asiakkaan tuntemista koskevat tiedot ja niiden säilyttäminen.....	81
9.3	Asiakasta koskevien tietojen hankkiminen, jatkuva seuranta ja selonottovelvollisuus.....	83
9.4	Todentamisasiakirjat.....	84
9.5	Vakuutustuotteisiin liittyvä erityinen tunnistamisvelvollisuus.....	88
9.6	Poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön tunnistaminen.....	89
9.7	Tosiasiallisen edunsaajan tunnistaminen.....	92
9.8	Asiakkaan tuntemista koskevien velvollisuuksien täyttämisen ilmoitusvelvollisen puolesta.....	95
9.9	Yksinkertaistettu asiakkaan tuntemisvelvollisuus.....	97
9.10	Sähköiseen rahaan liittyvä poikkeus asiakkaan tuntemisvelvollisuudesta.....	100
9.11	Tehostettu asiakkaan tuntemisvelvollisuus.....	101
9.11.1	Etätunnistamiseen liittyvä tehostettu tuntemisvelvollisuus.....	102
9.11.2	Kirjeenvaihtajasuhteisiin liittyvä tehostettu tuntemisvelvollisuus.....	103

9.11.3 Poliittisesti vaikutusvaltaiseen henkilöön liittyvä tehostettu tuntemisvelvollisuus	104
9.12 Kirjeenvaihtaja-, pöytälaatikkopankki- tai vastaava liikesuhde	106
9.13 Maksajantietoasetus	108
10 Organisoituminen	111
10.1 Teknologian hyödyntäminen organisoitumisessa	118
11 Ilmoitusvelvollisuus, salassapitovelvollisuus sekä liiketoimen keskeyttäminen	125
11.1 Velvollisuus tehdä ilmoitus epäilyttävästä liiketoimesta	125
11.2 Ilmoituksen muoto ja sisältö	131
11.3 Epäilyttäviä liiketoimia koskevien tietojen säilyttäminen	132
11.4 Epäilyttäviä liiketoimia koskeva salassapitovelvollisuus ja salassapitovelvollisuutta koskevat poikkeukset	133
12 Rahanpesun valvontarekisteri	135
12.1 Rahanpesun valvontarekisteriin merkittävät tiedot ja muutoksista ilmoittaminen	136
12.2 Luotettavuus	137
12.3 Rahanpesun valvontarekisteriin merkittyjen tietojen poistaminen	139
12.4 Tietojen antaminen rahanpesun valvontarekisteristä ja tietojen päivittäminen muista rekistereistä	140
13 Tosiassiallisia edunsaajia koskevat tiedot	141

14	Valvonta ja seuraamukset	143
14.1	Kansainväliset viranomaiset ja muut toimijat	145
14.2	Valvontaviranomaiset Suomessa	147
14.3	Ilmoitusvelvollisen johdon toiminnan määräaikainen rajoittaminen, toimeenpanokiello, oikaisukehoitus ja uhkasakko	148
14.4	Rikkomusepäilyistä ilmoittamiseen ilmoitusvelvollisen sisällä ja järjestelmä ilmoitusten vastaanottamiseksi	151
14.5	Työntekijöiden koulutus ja suojeleminen sekä toimintaohjeet	152
15	Rahanpesun selvittelykeskus	153
15.1	Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä, paljastamista ja selvittämistä koskeva rekisteri	155
15.2	Rahanpesun selvittelykeskuksen oikeus saada, käyttää ja luovuttaa sekä vaihtaa tietoa	157
16	Kansainväliset finanssipakotteet ja varojen jäädyttäminen	161
16.1	Säätelyn toimeenpano on hidasta	165
17	Tulevaisuuden suuntaviivoja rahanpesun estämisessä	171
17.1	Analoginen finanssiregulaatio myös muutospainessa	173
17.2	Lohkoketjut, virtuaalivaluutat ja rahanpesu	174
	Lähteet	177

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen

I

Esipuhe

Rahanpesusta ei kukaan puhu Suomessa juurikaan, vaikka sen osalta on meneillään historiallisen suuria rikostutkintoja Tanskassa, Ruotsissa ja Virossa. Niissä on osallisena suomalaisia tahoja.

Laajemmin rahanpesun valvonnan muuttuessa on tapahtunut vielä suurempi yhteiskunnallinen muutos: tuhannet ilmoitusvelvolliset valvovat suomalaisten taloudellista toimintaa. Kysyttäessä olemme velvollisia todistamaan, että emme ole tekemässä rahanpesua. Sekä kysyjät eli ilmoitusvelvolliset että valvottavat eivät ole vielä ymmärtäneet uusia roolejaan ja valvonnan vakavuutta. Terrorismin ja maailman turvallisuustilanteen kiristyminen näkyy suomalaisessa arkipäivässä.

Kirja kertoo rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, siihen liittyvistä ajattelutavoista, toimintamalleista sekä sääntelystä. Rahanpesun valvonnan merkitys on tärkeää ymmärtää sekä toimiessamme asiakkaina että toimiessa ilmoitusvelvollisena.

Aiheet ovat olleet jatkuvasti mediassa viime vuosien aikana, vaikka sinänsä ilmiöinä ne ovat kuitenkin hyvin perinteisiä. Pohjoismaissa erityisesti Venäjältä länsimaihin suuntautunut rahaliikenne on joissain tapauksissa osoittautunut rahanpesuksi. Myös huumekauppa, joka on maailman mittaluokassa taloudellisesti erittäin laajaa, on käytännössä aina yhteydessä rahanpesuun.

Valvontavelvollisuuksien lisäämisellä pyritään yhteiskunnallisen vakauden ja turvallisuuden lisäämiseen. Harmillisesti yhteiskunnallisessa keskustelussa korostuvat kuitenkin pääasiassa kuluttajiin vaikuttavat muutokset ja haitat. Kuluttajat kokevat finanssilaistosten tiukentuneet varallisuus- ja taloustietoja koskevat kyselyt kiusallisiksi ymmärtämättä, että niillä pyritään ammattimaisen rikollisuuden ja terrorismin estämiseen.

Valitammeko turvatarkastuksista lentokentällä? Emme, koska ymmärrämme, että pommi lentokoneessa on huono juttu. Samalla tavalla ei kannata valittaa rahanpesutarkastuksista. Emme halua huumerahoja samaan pankkiin omiemme kanssa. Emme myöskään halua, että pankin rahoilla edesautetaan pommien rakentamista ja räjäyttämistä.

Kirjassa esitetään muutamia esimerkkejä Suomessa käsitellyistä tapauksista ja niihin liittyvää yleisluontoista kuvausta, joka pohjautuu julkisesti saatavilla oleviin lähteisiin. Tarkoituksena ei ole syyttää tai tuomita. Pikemminkin kuvata yhteiskuntamme tilaa ja pyrkiä esittämään ymmärrettäviä toimintamalleja sekä asiakkaille että ilmoitusvelvollisille.

2

Johdanto

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen perustuu kansainvälisesti sovittuihin menettelytapoihin. Sääntelyllä pyritään siihen, että niin globaaleilla rahoitusmarkkinoilla kuin paikallisessa taloudellisessa toiminnassakin noudatetaan yhtenäisiä asiakkaan tuntemista koskevia menettelytapoja.

Kaikki rahanpesuun, terrorismin rahoittamisen estämiseen sekä markkinoiden väärinkäytön estämiseen liittyvä viranomaisohjeistus on tehty siitä syystä, että joku henkilö tai jokin yritys on käyttänyt talousjärjestelmäämme väärin. Se on syy, miksi kaikki välittäjälaitokset ja asiakkaat nykyisin osallistuvat väärinkäytön estämiseen vastailemalla kysymyksiin ja tekemällä selvityksiä omasta toiminnastaan. Se on pieni kustannus suhteutettuna siihen, että väärinkäyttö olisi sallittua. Kuinka paljon helpompaa huumekauppa olisikaan, jos sen voisi tehdä vapaasti normaaleja maksujärjestelmiä käyttäen.

Suomessa lainsäädännön tavoitteena on erityisesti torjua aiempaa tehokkaammin harmaata taloutta ja talousrikollisuutta valtioneuvoston strategian tavoitteiden mukaisesti. Talousrikokset ovat Suomessa yksi suurimmista rikollisuuden muodoista rahanpesun taustalla.

Suomessa Keskusrikospoliisin yhteydessä toimiva rahanpesun selvittelykeskus käsittelee sille tehdyt rahanpesuepäilyilmoitukset.

Rahanpesun vastaisen lainsäädännön kehittämisestä vastaa sisäasiainministeriö. Valvontavelvolliset raportoivat väärinkäytöksistä viranomaisille.

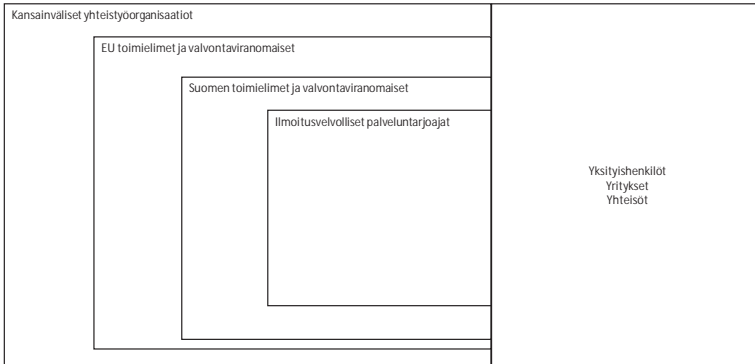
Rahanpesun osalta tärkeässä roolissa on OECD:n alaisuudessa toimiva, hallitusten välinen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastainen toimintaryhmä FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering). EU:n rahanpesusääntely perustuu FATF:in suosituksiin.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä säädellään laajasti kansainvälisillä suosituksilla ja ohjeilla. Näistä tärkeimpiä ovat:

- Komission ylikansallinen riskiarvio, jossa on keskeisten alueiden kattava riskikartoitus ja luettelo rikollisten yleisimmistä rahanpesutavoista sekä suositukset EU-maille siitä, miten tunnistettujen riskien kohdalla toimitaan, esimerkiksi lisätään tiettyjen toimien riskianalyysejä tai valvontaa
- Riskiperusteista valvontaa koskevat yleiset ohjeet
- Kannanotto EU:n finanssisektoria uhkaavista rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskeistä
- Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskeihin liittyvä ohjeistus (The Risk Factors Guidelines)
- Keskitettyä yhteyshenkilöä koskeva raportti ja ehdotus tekniseksi sääntelystandardiksi.

Ilmoitusvelvollisilla, kuten finanssilaitoksilla ja muilla palveluntarjoajilla on velvollisuus tuntea asiakkaansa toimintaa, havaita ja selvittää epäilyttäviä liiketoimia sekä ilmoittaa epäilyistään Rahanpesun selvittelykeskukselle.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen osalta valvottavia ovat yksityishenkilöt, yritykset ja yhteisöt; käytännössä kaikki taloudessa toimijat. On tärkeää huomata, että ilmoitusvel-

Kuvio 1. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen: toimijat

volliset ovat velvoitettuja valvomaan myös omia ja toisten ilmoitusvelvollisten toimia. Kyse on selkeästi systemaattisen, yhteiskunnallisen valvontajärjestelmän muodostumisesta.